

ВОЕННА АКАДЕМИЯ „ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ“

1504, София, бул. „Евлоги и Христо Георгиеви“ № 82

**ИНСТИТУТ ЗА ПЕРСПЕКТИВНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА ОТБРАНАТА
НАУЧНА СЕКЦИЯ
„СТРАТЕГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СИГУРНОСТТА И
ОТБРАНАТА“**

ФАНИ МАРИАНОВА КАРАДЖОВА

**ПРИНОСЪТ НА ОБЕДИНЕНА ГЕРМАНИЯ ЗА
ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКА АРХИТЕКТУРА ЗА
СИГУРНОСТ И ЗА СПРАВЯНЕ С НОВИТЕ РИСКОВЕ И
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ПРОМЕНЯЩАТА СЕ
МЕЖДУНАРОДНА ОБСТАНОВКА**

АВТОРЕФЕРАТ

ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН

„ДОКТОР“

В ОБЛАСТ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ 9. СИГУРНОСТ И ОТБРАНА,
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 9.1. НАЦИОНАЛНА
СИГУРНОСТ,

НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ

„ВОЕННОПОЛИТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА“

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

ПРОФ. Д-Р ЙОРДАН АНГЕЛОВ БАЕВ

СОФИЯ, 2019

Дисертационният труд е обсъден на разширен катедрен съвет на 14 юни 2019 г. и е насрочен за защита пред Научно жури.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 8 октомври 2019 г. от 15:00 часа в академична зала А3 на Военна академия „Георги Стойков Раковски“.

Дисертацията съдържа увод, четири глави, заключение, библиография и използвани съкращения и се състои общо от 301 страници

Литературни източниците – 483, от които:

- 144 – специализирани литературни и научни изследвания / монографии (14 – на български език и 130 – на немски и английски език);
- 241 – статии от периодични научни издания, конференции и медии;
- 23 – политически речи;
- 10 – правителствени декларации;
- 7 – коалиционни договори, подписани между управляващите партии в съответния период;
- 58 – документа, свързани с развитието на ЕС и НАТО.

Таблицы - 2

Графики - 12

Диаграми – 1

Брой на публикациите по дисертационната тема – 3.

Автор: Фани Марианова Караджова

Заглавие: „Приносът на обединена Германия за изграждане на европейска архитектура за сигурност и за справяне с новите рискове и предизвикателства в променящата се международна обстановка“.

Тираж .....бр.

Излиза от печат на .....

Печат – Военна академия „Г. С. Раковски”

СЪДЪРЖАНИЕ

I	Обща характеристика на дисертационния труд	1
II	Структура и съдържание на дисертационния труд	8
1.	Глава Първа: Политиката на правителството на канцлера Хелмут Кол за развитието на европейската интеграция в сферата на сигурността – 1990-1998 г.	9
1.1.	Обединението на Германия – отправна точка за лидерско влияние в международни структури за сигурност	9
1.2.	Приносът на Германия за изграждане на европейската архитектура за сигурност през призмата на интересите на Франция и САЩ – 1990-1998 г.	10
1.3.	Обвързването на обединена Германия със Запада - основа за сигурност и стабилност на европейския континент	10
1.4.	Вътрешнополитически дебат за използването на Бундесвера в операции извън територията на Алианса	13
	Изводи от Глава Първа	13
2.	Глава Втора: Червено-зелената политика на сигурност и развитие на европейските структури за сигурност на фона на различия в трансатлантическите интереси	14
2.1.	Европейската политика на Германия в сянката на Франция и Великобритания	15
2.2.	Ренесанс във външната политика на Германия	16
2.3.	Двойственост или липса на стратегия при първия кабинет на Герхард Шрьодер	17
2.4.	Балансиране между професионална и наборна армия	18
2.5.	От „Култура на военното въздържане“ към „Германския път“ ...	19
2.6.	Европейската политика на Германия по време на конфликта в Ирак	19
2.7.	Разширяване на НАТО и ЕС на Изток	20
2.8.	Политиката на сигурност и отбрана на Г. Шрьодер през призмата за общественото мнение	21
	Изводи от Глава Втора	21

3.	Глава Трета: Приносът на Германия при управлението на Ангела Меркел за изграждане на европейската архитектура за сигурност – 2005- 2013 г.	24
3.1.	Голямата коалиция укрепва ЕПСО	23
3.2.	Сигурност след институционалната криза	24
3.3.	Лидерски решения по време на криза	24
3.4.	Между прагматизъм и пасивност - ОПСО при управлението на черно-жълтата коалиция	26
3.5.	Кризата Либия – тест за Германия и ЕПСО	27
	Изводи от Глава Трета	28
4	Глава Четвърта: Съвременни рискове и предизвикателства пред европейската сигурност	29
4.1.	Бежанската криза в ЕС и приносът на Германия за спасяване на Шенгенското пространство	30
4.2.	Брекзит	31
4.3.	Възможни сценарии за развитие на ОПСО след Брексит	31
	Изводи от Глава Четвърта	32
III	Заключение	33
IV	Научно-приложни приноси	34
V	Научни публикации, свързани с дисертационния труд	36

I.   Обща характеристика на дисертационния труд

Актуалност

Въпросът за развитието на европейската архитектура за сигурност и ролята на обединена Германия в тези процеси е актуална поради няколко причини: проблемите, свързани с формирането и осъществяването на външнополитическите курсове на редица водещи европейски държави в края на ХХ и началото на ХХІ век представляват значителен интерес за изследователите, занимаващи се с изучаване на закономерностите в развитието на международните отношения в периода след края на двуполюсния световен ред, както и за онези, анализиращи историческите особености на процеса на европейска интеграция. Ролята на Германия не се ограничава само до функционален принос за развитието на колективната отбрана, която може да бъде гарантирана само чрез внос на сигурност от САЩ, а се стреми и желае да бъде „износител“ на сигурност към държавите от евроатлантическата общност.

След обединението на Германската демократична република и Федерална република Германия през октомври 1990 г. съюзниците и партньорите не гледат обединена Германия с исторически скептицизъм, а очакват от нея да поеме по-голяма отговорност при изграждането на реда за сигурност в и за Европа. Динамичната среда за сигурност означава не само повече сигурност от и за, но и с участието на Германия. Германия е изправена пред двойно предизвикателство – да дефинира по нов начин приоритетите и международната си роля и да намери баланс между променените условия в средата за сигурност и вътрешната готовност за справяне с нарастващия ѝ ангажимент на световната политическа сцена.

Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е еволюцията на процесите на изграждане на архитектурата за сигурност в Европа след края на Студената война.

Предмет на изследването са ролята и приносът на обединена Германия при формирането на европейските структури за сигурност и подходът ѝ за преодоляване и справяне с рисковете и предизвикателствата пред сигурността и отбраната на ЕС в резултат на променящата се международна обстановка.

Цел и задачи на изследването

Основните цели на настоящия дисертационен труд са:

1. Да разкрие приноса на обединена Германия върху формирането и развитието на европейската архитектура за сигурност след края на Студената война и в условията на променяща се международна среда.

2. Да представи ролята на ФРГ за справяне с новите рискове и предизвикателствата пред сигурността в контекста на променящата се международна обстановка, предполагаща поемането на повече отговорност и ангажираност.

За тяхното постигане е нужно представяне, обобщаване и анализиране на събития и процеси от външната политика и политика на сигурност на обединена Германия, провеждана в рамките на Европейския съюз и НАТО през периода 1990-2017 г. Реализирането на поставените цели е свързано с научно-изследователска работа по следните **задачи**:

1. Да се представят основните аспекти и да се проследи трансформацията на германската външна политика и политика на сигурност при управлението на Хелмут Кол, Герхард Шрьодер и Ангела Меркел в контекста на изграждането на европейската архитектура за сигурност и нарастващия ангажимент на Германия в международните организации;

2. Да се изследват основните тенденции в характера и динамиката на взаимоотношенията на Германия с Франция, Великобритания, САЩ, както и сблъсъка между техните геостратегически, военни и политически

интереси, довели до задълбочаване на интеграцията в сигурността и отбраната в Европа;

3. Да се изследват международната дейност и ролята на обединена Германия като двигател на европейската интеграция в сферата на сигурността, като се анализира приносът ѝ за изграждането на европейската архитектура за сигурност;

4. Да се изследва влиянието на ключови международни събития върху външната политика и политика на сигурност на Германия и отражението им върху политика за сигурност и отбраната на ЕС;

5. Да се анализират механизмите за справяне с новите рискове и предизвикателства пред сигурността и настъпилите в резултат на това промени в политиката на Германия и ЕС.

Използвани методи

Изследването на ролята на обединена Германия за изграждането на европейската архитектура за сигурност е обособено в увод, четири глави и заключение. В първите три глави се анализира приносът на Германия за развитието на европейската архитектурата за сигурност в Европа съответно при управленията на Хелмут Кол (1990-1998 г.), Герхард Шрьодер (1998-2005 г.) и Ангела Меркел (2005-2013 г.). В четвъртата глава е изследвано влиянието на бежанската криза и Брекзит върху европейската политика на сигурност и отбрана и отражението им върху ролята на Германия в ЕС.

Чрез проследяването на различни събития и процеси, имащи отношение към интеграцията в сферата на сигурността и отбраната на ЕС, и конкретни анализи в дисертационния труд е направен опит да се аргументира основната изследователска теза, според която обединена Германия играе важна роля при развитието на европейската архитектура за сигурност.

Доказването на тезата се извършва с помощта на комплекс от научно-познавателни методи. Основните използвани методи са сравнителен, аналитичен и логически, както и методът за „изследване на казуси“ (*case study*) – като конфликта в Косово, войната в Ирак, конфликта в Либия - с помощта на който се разглежда външната политика и политика на сигурност на Германия и се анализира отражението им върху развитието на европейската сигурност и отбрана. В тази връзка следва да се подчертае, че във всяка една от главите методологията на изследването се базира на интердисциплинарен подход, при който хронологично-проблемният подход е съчетан с политически, институционален и сравнителен анализ. Посредством сравнителния метод се отчита трансформация в германската външна политика при управлението на тримата канцлери и еволюцията в развитието на политиката на сигурност на ЕС. Това дава възможност да бъдат формулирани и обобщени не само причинно-следствените връзки, но и взетите от германските политически актьори решения и специфичното им поведение, които водят до превръщането на обединена Германия в двигател на интеграцията в европейската сигурност.

Ограничения

Настоящата дисертацията е подложена на времеви и тематични ограничения. Хронологичните граници на настоящата работа обхващат периода между 1990 г. и 2017 г. За начална точка на изследването е избрана 1990 г., тъй като тя бележи стратегическата промяна в германската външна политика с възстановяването на пълния външнополитически суверенитет на страната за пръв път след края на Втората световна война. Изследването е ограничено до края на 2017 г., когато приключва управлението на третото правителство, начело с Ангела Меркел, но очакванията на европейските ѝ партньори, Германия да допринесе за формирането на европейската политика за сигурност и отбрана, остават.

Водещата ѝ роля ще бъде затруднена заради кризата, в която се намира ЕС след решението на Великобритания да напусне Съюза.

Поради големия времеви обхват и комплексния характер на изследвания обект на дисертацията, изследването се ограничава до онези факти, процеси и феномени при управлението на трима канцлери – Хелмут Кол (1990-1998), Герхард Шрьодер (1998-2005) и Ангела Меркел (2005-2017 г.), които са свързани и влияят върху приноса на Германия за изграждането на архитектурата за сигурност в Европа. Изследването разглежда взаимоотношенията между Германия и водещите евроатлантически държави – Великобритания, Франция и САЩ при формирането на европейската архитектура за сигурност.

Предвид оптималния обем на разработката изследването не разглежда взаимоотношенията на Германия с останалите страни-членки на ЕС и НАТО, както и не анализира в пълен обем вътрешната, външната, отбранителната и военна политика на Германия, Франция, Великобритания и САЩ. Дисертационният труд не разглежда участието на Бундесвера във всички мироопазващи и мироподдържащи мисии на ЕС и НАТО, а само в онези мисии, които имат пряко влияние върху провежданата от Германия политика на сигурност на територията на Стария континент.

Значимост

Германия е заемала и заема специално място на световната политическа сцена, а поведението ѝ е провокирало учените към политически анализи и научни търсения. За всеки исторически период Германия представлява важен елемент от системата на международните отношения, от целите и интересите, на която пряко или косвено се влияят много други държави.

Направеният преглед на съществуващата литература по темата на настоящия дисертационен труд показва, че в българската историография няма цялостно и детайлно проучване специално на темата за ролята на

обединена Германия за европейската архитектура за сигурност и общата европейска политика за сигурност и отбрана. В по-общи трудове (Христина Мирчева, Георги Стефанов, Динко Динков и др.), посветени на ЕС и международните отношения, се третира историческото развитие на европейските интеграционни процеси. В тях частично е разгледана провежданата от Германия външна политика и ролята ѝ за изграждането и разширяването на НАТО и ЕС на Изток. По-задълбочен прочит на външната политика на Германия, осъществявана в периода 1990-1998 г., прави Тонка Костадинова в своя дисертационен труд, а сигурността и отбраната на ЕС след Лисабонския договор и взаимодействието между ЕС и НАТО са предмет на изследване на Моника Панайотова. Всичко това очертава нуждата от извършване на задълбочени научни изследвания върху приноса на обединена Германия за развитието на европейската архитектура за сигурност. С цел намиране отговор на поставените задачи са използвани и цитирани източници и документални извори предимно на немски и английски език.

За разлика от България, външната политика и политика на сигурност на обединена Германия се радват на огромен интерес в международен аспект. С оглед на това те са обект на множество изследвания и разработки. Институционалната еволюция на Европейския съюз, и по-специално в сферата на сигурността и отбраната, също е привличала вниманието на научната общност под влиянието на различни фактори, което предопределя и наличието на обемна литература, свързана както с историята на интеграцията в Европа, така и с отделни нейни аспекти.

Същевременно сравнително слабо изследвана е тематиката за приноса на Германия за изграждането на европейската архитектура за сигурност. При по-дълбок прочит на наличната литература по въпроса обаче се налага изводът, че са разгледани конкретни аспекти на външната политика и политиката за сигурност на обединена Германия, при това

ограничени в по-малки периоди от време (Щефан Бьокенфьорде, Себастиан Буков, Адриан Хайд-Прайс). През последните години различни автори проследяват развитието на европейската политика за сигурност на Германия, без да правят задълбочен анализ за приноса ѝ за изграждането на архитектурата за сигурност. По новите изследвания, например на Себастиан Седлмайер, Волфрум Егдар и Джуди Демпси са насочени към управлението на Герхард Шрьодер и Ангела Меркел. В своите разработки те се съсредоточават върху трансформацията на външната политика на Германия, но не и върху анализ на факторите и поведението на германските политици в сферата на сигурността и отбраната, които оказват влияние върху приспособяването на европейските институции за сигурност към променената международна обстановка.

През периода 2009-2017 г. основните научни изследвания по въпросите на развитието на европейската архитектура за сигурност са ограничени, защото интересът на учените е привлечен от по-актуалните теми, свързани със световната финансова криза, безпрецедентния миграционен поток към Европа и решението на Великобритания да напусне ЕС. Редица германски политолози разглеждат и анализират влиянието на държавната дългова криза върху икономическа и финансова политика на ЕС и ФРГ, без обаче да изследват по-детайлно нейното отражение върху развитието на европейската политика за сигурност и отбрана и върху по-нататъшното сътрудничество между държавите в тази сфера.

Използвани източници

В хода на разработване на дисертацията се изследват и анализират:

➤ Официални документи на евро-атлантическите институции – учредителни договори, договори за изменение, заключителни документи на повечето Европейски съвети, проведени след обединението на Германия, пленарни протоколи от заседания на Бундестага, коалиционни

договори, подписани между управляващите партии в Германия; стратегически документи за развитие на политиката на сигурност на Германия – Бяла книга на отбраната от 1994 г., 2006 г. и 2016 г.

➤ Мемоари, политически декларации и речи на водещи германски и европейски политици, които оказват влияние върху интеграционните процеси в сферата на сигурността.

➤ Научни разработки – книги, монографии, сборници, статии, студии, анализи и коментари, посветени на институционалното развитие на ЕС, външната политика и политика на сигурност на Германия в ЕС, трансатлантическите отношения

➤ Социологически и статистически изследвания, които показват нагласите на германците към приноса на страната им за гарантирането на сигурността в европейски и международен план и провежданата от правителството политика на сигурност и отбрана.

II. Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е разработен в общ обем от 273 страници, като това не включва прилежащите съдържание, използвани съкращения и библиографски списък.

В структурно отношение дисертационното изследване се състои от 6 части – увод, четири глави и заключение.

В увода е описана общата концепция на дисертационния труд и са обосновани актуалността и значимостта на темата, степента на разработеност и съществуващата литература по тематиката. Формулирани са предметът, обектът, целта и задачите на изследването, както и работната хипотеза и методите, използвани при неговото провеждане.

1. Глава Първа: Политиката на правителството на канцлера Хелмут Кол за развитието на европейската интеграция в сферата на сигурността 1990-1998 г.

Началото на изследването е поставено с представяне на основните събития, довели до обединението на Германия през октомври 1990 г. Тази част от дисертационния труд разкрива основните тенденции в политиката на Хелмут Кол за утвърждаване на Германия като пълноправен субект в международните отношения. Изследвани и анализирани са събития и процеси, оказали влияние върху провежданата от Германия политика в сферата на сигурността, както и върху развитието на европейските структури за сигурност в контекста на различните трансатлантически интереси. Главата се състои от четири части.

1.1. Обединението на Германия – отправна точка за лидерско влияние в международни структури за сигурност

През 1990 г. Германия успява да постигне най-важната си външнополитическа цел – обединението на Източна и Западна Германия. Така от обект в международната политика, обединена Германия се превръща в неин субект, в държава с огромен политически, икономически и културен потенциал, която може да влияе върху развитието на международните отношения и интеграционните процеси в Европа.

Независимо от трудностите във вътрешнополитически план – присъединяване на пет нови провинции – Германия се стреми да играе все по-активна роля в европейската политика и да се превърне в един от моторите на европейската интеграция, на разширяването на НАТО и ЕС на Изток, така и при поддържане и развиване на партньорските отношения с Америка.

1.2. Приносът на Германия за изграждане на европейската архитектура за сигурност през призмата на интересите на Франция и САЩ – 1990-1998 г.

Анализът е ориентиран към две плоскости, с които се цели да се покаже как са позиционирани германските актьори от гледна точка на различните интереси и концепции на техните най-важни съюзници в сферата на сигурността и отбраната – Франция и САЩ – в периода 1990-1998 г. Първата плоскост засяга развитието на НАТО с дебатите за реформи и дискусиата за неговото разширяване. На втората плоскост е разгледано развитието на европейските структури за сигурност – преди всичко дискусиата за Обща външна политика и политика на сигурност (ОВППС), Европейската идентичност в сигурността и отбраната, Западноевропейския съюз (ЗЕС) и създаването на *Eurocorps*, както и създаването на германско-френска агенция по въоръженията. Във фокуса на главата са поставени следните въпроси: коя институция трябва в бъдеще да формира ядрото на европейската сигурност? Какви задачи трябва да изпълняват институциите и по какъв начин и с какви инструменти ще ги постигнат?

За да се придаде рамка на така представените плоскости са представени позициите на трите основни политически актьора по отношение на новата архитектура за сигурност в Европа след падането на Берлинската стена – на САЩ за „новия атлантизъм“, на Франция за „европейска Европа“ и на Германия за „европейски мирен ред“.

1.3. Обвързването на обединена Германия със Запада - основа за сигурност и стабилност на европейския континент

При анализа на мястото на НАТО в концепцията на федералното правителство „Така..както“ са разгледани позициите на водещи германски политици през първата половина на 1990 г. През този период се очертават условията за членството на обединена Германия в Алианса.

Разгледана и анализирана е и двойствената политика на Хелмут Кол. Предвид факта, че двата процеса – на обединение и западна интеграция - протичат сравнително бързо, още преди да е решено окончателно дали ФРГ ще остане в НАТО, западногерманското правителство подкрепя френския курс за европейска интеграция, включително и в сферата на външната политика и политика на сигурност. Нещо повече, германско-френски инициативи – за създаване на Политически съюз по време на срещата в Дъблин през април 1990 г. - дават тласък за развитието на европейските интеграционни процеси.

Наред с различните виждания в западногерманското правителство за ролята на НАТО сред германския политически елит съществуват и различни концепции за архитектурата за сигурност в Европа. Външният министър Ханс-Дитрих Геншер се обявява за трансформирането на съществуващите структури за сигурност в нови колективни формирования – като СССЕ. След края на конфликта Изток-Запад и изчезването на военната заплаха все по-голяма сила набират вижданията за създаване на пан-европейска система за колективна сигурност, в която никоя държава няма да има доминиращо влияние.

След разпадането на двуполюсният модел на управление НАТО вече не е единствената военна институция, с която Германия се опитва да обвърже своята политика за сигурност. Независимо от факта, че в рамките на федералното правителство съществуват различни виждания за изграждането на европейската архитектура за сигурност, то във външнополитическите цели на ФРГ е залегнала идеята за запазване на НАТО като основа на институционалното ѝ обвързване в сферата на сигурността. Развитието на НАТО и създаването в рамките на ЕС на институции за сигурност са двете страни на един и същ медал – изграждане на европейската архитектура за сигурност. Докато при развитието на НАТО Франция заема ролята на критичен наблюдател,

опитвайки се да я компенсира с добро двустранно взаимодействие с Германия, то при изграждането на европейските структури и институции тази роля е отредена на САЩ. За разлика от водената в Германия полемика за необходимостта от НАТО за гарантиране на стабилността, то въпросът за европейската интеграция в сферата на сигурността получава широка обществено-политическа подкрепа. В тази част от главата са разгледани и анализирани интересите и вижданията на Бон, Париж и Вашингтон за ролята на ЕС и неговото значение за сигурността.

През периода 1990-1998 г. германското правителство отдава голямо значение на задълбочаването на интеграционните процеси. Със своя външнополитически курс Хелмут Кол показва на своите съседни и партньори, че Германия няма да върви по самостоятелен път. Целта, която си поставя, е създаване на политически съюз в Европа, който освен интеграция в областта на икономиката, предвижда и постигането на интеграция във вътрешната и външната политика. В тази част на главата е представена необходимостта от развитието на европейска архитектура за сигурност.

По отношение на по-тясна интеграция в Европа интересите на Франция се припокриват отчасти с тези на Германия. Френското правителство вижда в тях възможност за нарастване значението на Европа на международната сцена и превръщане на ЕС в глобален политически актьор. Франция се стреми да заеме водеща роля по въпросите на европейската сигурност. Тези две цели – засилване ролята на Европа и позицията на Франция – оказват влияние върху отношенията на Франция с Германия и САЩ.

Германия и Франция имат различни виждания за ролята на ЕС на континента. Още в началото на 90-те години на XX век германските политици подчертават значението на европейското обединение за процесите на трансформация в Източна Европа. На другия полюс е

Франция, която дълго време се противопоставя на разширяването на НАТО на Изток, тъй като това би укрепило позицията на Германия заради географското ѝ местоположение и би засилило влиянието ѝ сред централно и източноевропейските държави. Сред американските политически актьори също се срещат опасения, че амбициите на Германия за европейска интеграция могат да окажат негативно влияние върху германската политика в рамките на НАТО, както и биха подкопали кохезията в структурите на НАТО. Вашингтон не желае да бъде създадена европейска структура за сигурност, която да се превърне в конкурент на НАТО. Както администрацията на Джордж Буш старши (1989-1993 г.), така и на Бил Клинтън (1994-2001 г.) се опитват да повлияят върху решенията на европейските си съюзници за интеграция в областта на сигурността. САЩ подкрепя европейските интеграционни процеси толкова, доколкото те няма да изтласкат САЩ от Европа и да направят от НАТО ненужна.

1.4. Вътрешнополитически дебат за използването на Бундесвера в операции извън територията на Алианса (out-of-area мисии)

С историческото решение на Конституционния съд от 12 юли 1994 г., с което се разрешава участието на германски въоръжени сили в операции за колективна сигурност или отбрана след одобрение от Бундестага, отговорностите на Германия на международната сцена нарастват. Така освен желанието ѝ да бъде един от основните двигатели на европейската интеграция, ФРГ е натоварена и с нови отговорности.

Изводи от Глава Първа

Въз основа на анализа на политиката на Хелмут Кол в периода 1990-1994 г. може да се направи изводът, че обвързването на обединена Германия със Запада се превръща в основа за сигурност и стабилност на

европейския континент. Преодоляването на европейското разделение довежда до обединение на Германия, въпреки че това не се отнася със същата сила за Европа. И ако до 1989-1990 г. не съществува европейска отбрана, а само атлантическа сигурност, то в началото на 90-те години на XX век НАТО е изправен пред необходимостта от трансформация и засилване на сътрудничество между съюзниците.

Изчезването на европейските следвоенни структури променят условията, при които се реализира германската външна политика. В периода 1990-1998 г. характерна черта на германската външна политика е мултилатеризмът. Членството в различни международни организации дава възможност на ФРГ да се докаже като надежден съюзник, който е способен да поема външнополитическа отговорност и да допринася за изграждането на европейските институции, вкл. и в сферата на сигурността и отбраната.

В Западна Европа продължава да доминира тенденцията за задълбочаване на европейската интеграция, а Германия и Франция се превръщат в нейни основни двигатели. Тъй като Великобритания не може да преодолее чрез политически средства своята географска отдалеченост от Европа, тя не успява да се превърне в алтернатива на германско-френския тандем.

2. Глава Втора: Червено-зелената политика на сигурност и развитие на европейските структури за сигурност на фона на различия в трансатлантическите интереси

Във втора глава се изследва и анализира процесът на развитие на европейската политика за сигурност и отбрана и ролята на Германия за задълбочаване на интеграцията в ЕС. След 16 години в опозиция, германската социалдемократическа партия, начело с Герхард Шрьодер, застава начело на ФРГ. Заедно с малкия си коалиционен партньор Социалдемократическата партия (ГСДП) отрежда централно място на

развитието на външната политика и политика на сигурност на ЕС и укрепването на Европейската идентичност в сигурността и отбраната. За разлика от Хелмут Кол, за който участието на ФРГ в европейската интеграция е начин за възвръщане на доверието на партньорите, то Г. Шрьодер разглежда обединена Европа като необходимост за успешното развитие на Германия. Като нова константа в германската външна политика се откроява твърдостта, с която Германия защитава националните си интереси.

В рамките на европейската интеграция в областта на сигурността и отбраната, чието изграждане Германия вижда заедно с НАТО, винаги резонира възможността за създаване на противовес на Северноатлантическия съюз, ако европейските държави постигнат съгласие помежду си. Във втора глава се изследва и анализира външнополитическия курс на червено-зеленото правителство в контекста на развитието на архитектурата за сигурност.

2.1. Европейската политика на Германия в сянката на Франция и Великобритания

В началото на управлението на коалиционното правителство между ГСДП и Съюз90/Зелените (по-известно като червено-зеленото правителство) през 1998 г. позициите на Франция и САЩ по въпросите на европейската интеграция са повлияни от развитието на процесите през изминалите години. С институционалните реформи и инициативите за разширяване на НАТО на Изток американската политика постига целта си – едно десетилетие след края на конфликта Изток-Запад Алиансът продължава да бъде най-важната институция за гарантиране на сигурността в Европа, необходимостта от която дори още повече нараства, особено на фона на сблъсъците в бивша Югославия. Вашингтон насърчава европейските партньори да допринасят за по-силна отбраната – този принос не следва да се изразява в изграждане на самостоятелни

институции, а в развитие на по-добри военни и отбранителни способности. Американското правителство разглежда Германия като най-важния европейски партньор на НАТО, с чиято помощ може да бъде създаден европейския стълб в рамките на Алианса, а френските амбиции за независима европейска отбрана да бъдат държани под контрол. От друга страна, една от целите на Франция е, ЕС да разполага със собствени, независими от НАТО, военни способности. Но заради противопоставяне от САЩ, липсата на подкрепа от останалите европейски държави, вкл. и Германия, и умелото адаптиране на НАТО към променящата се среда за сигурност, тя не може да бъде постигната.

2.2. Ренесанс във външната политика на Германия

Участието на ФРГ в операцията на НАТО „Allied Force” в Косово е повратен момент във външната политика и политика на сигурност. В хода на косовския конфликт Германия за първи път провежда самостоятелна и про-активна политика за управление на кризи и играе водеща роля при търсенето на политическо решение за прекратяване на войната. Като председател на Съвета на ЕС и със своите дипломатически усилия Германия допринася в значителна степен за по-нататъшното развитие на общата външна политика и политика на сигурност на ЕС. ФРГ поставя ясен контрапункт на политиката на Франция и Великобритания, които при кризи винаги са склонни да предприемат едностранни действия като партньор на САЩ, изоставяйки останалите европейски държави.

За разлика от своя предшественик Х. Кол, чиято политика за европейска интеграция е насочена към по-тясно взаимодействие и предприемане на конкретни стъпки в рамките на НАТО, то канцлерът Г. Шрьодер отдава по-голямо значение на ролята на Германия в Европа и на сътрудничеството с Франция. На фона на предстоящото разширяване на ЕС на Изток двамата ръководители следват обща линия на поведение. По този начин Германия и Франция правят първите стъпки към формирането

на едно „по-твърдо ядро на Европа“ - „клуб на елита“ - който дава тон на развитието на ЕС.

На проведените през 2000 г. срещи на върха на ЕС Германия участва активно и инициира приемането на решения, насочени към разширяване цивилните способности на ЕС. Решенията от Хелзинки представляват огромна крачка към по-нататъшното развитие на ЕС като глобален играч на международната сцена. За разлика от Общата външна политика и политика на сигурност, залегнала в Договора от Маастрихт, и независимо от всички концептуални неясноти, след 1999 г. Европейската политика за сигурност и отбрана се възприема крайъгълен камък на европейската интеграция.

2.3. Двойственост или липса на стратегия при първия кабинет на Герхард Шрьодер

През първите четири години на управление на Г. Шрьодер (1998-2002 г.) темата за политиката на сигурност и отбрана, провеждана от Червено-зелената коалиция, е разглеждана предимно през призмата на войната в Косово и терористичните удари от 11 септември 2001 г. в САЩ. За федералното правителство отношенията със Съединените щати и евроатлантическият съюз за сигурност са едни от най-важните приоритети. От германска гледна точка засилването на европейския стълб в Алианса и изграждането на структури за сигурност и отбрана в ЕС са два тясно свързани и взаимно допълващи се процеса, чиято цел е взаимното укрепване на трансатлантическото партньорство и европейските способности за действие. В рамките на ЕС Германия подкрепя усилията за засилване способностите за действие на Съюза в сферата на външната политика и сигурността. Изграждането на европейската архитектура на сигурността изправя страната пред предизвикателството и необходимостта да лавира умело между Париж, Вашингтон и реформирането и модернизирането на Бундесвера.

В периода 1998-2002 г. се открояват елементи, които подсказват, че в отношенията с европейските и атлантическите съюзници позициите на Германия в много случаи са двойствени и непоследователни, а приемствеността с правителството на Х. Кол остава само на думи. От една страна, от есента на 1998 г. ФРГ, заедно с някои европейски партньори, играе ролята на движеща сила и инициатор за развитието на ЕПСО. В рамките на многостранните форуми на ЕС и НАТО, Берлин поема задължения за инвестиции и модернизация на въоръжените си сили, за да бъде способна да посрещне адекватно новите предизвикателства пред сигурността след края на Студената война.

От друга страна, по отношение на реформите във въоръжените сили (Бундесвера) и предоставянето на военни ресурси Германия действа като „спирачка“ в европейски план.

2.4. Балансиране между професионална и наборна армия

В тази част на Глава Втора е разгледана и анализирана реформата на германските въоръжени сили в контекста на нарастващата роля на Германия в Европа. След войната в Косово през 1999 г. и подновените усилия на европейско ниво за изработване на ефективен военен компонент (напр. приетите през декември 1999 г. при Европейския съвет в Хелзинки – *European Headline Goals*), които да даде тласък на ОВППС, съюзниците и партньорите очакват, Германия да проведе по-бърза и всеобхватна реформа, както и да увеличи разходите си за отбрана. Въпреки че в началото на XXI век обликът на Бундесверът е напълно различен от епохата на Студената война, то известна непоследователност се откроява между новите задачи пред сигурността и засилващото се желание за използване на въоръжените сили от една страна, и човешките и материални ресурси да отговори адекватно на актуалните предизвикателства от друга страна.

2.5. От „Култура на военното въздържане“ към „Германския път“

В периода 1998-2001 г. германската политика за сигурност се характеризира с желанието за активно участие в развитието на международните отношения – особено в институции като ЕС, НАТО и ООН. Дипломатическият и военен ангажимент на Германия за разрешаване на кризата в Косово доказват стремежите ѝ да допринесе за формирането на европейската политика за сигурност и отбрана.

Промяната в позицията на Германия в началото на XXI век следва да се разглежда в контекста на трансатлантическите отношения. Събитията от двете страни на Атлантическия океан в областта на външната политика и сигурността очертават различните европейски и американски виждания за използване на сила в международната политика. Процесите, които илюстрират тази еволюция, са Европейската политика за сигурност и отбрана и зараждането на нео-консервативния елемент в американското външнополитическо мислене. Докато се водят разисквания за отношенията и степента на потенциална независимост на ЕПСО от НАТО, то след 11 септември 2001 г. ЕС е на път да осъществи амбициите си в областта на политиката на сигурност.

2.6. Европейската политика на Германия по време на конфликта в Ирак

В тази част от глава са разгледани и анализирани основните тенденции в характера и динамиката на взаимоотношенията на Германия с Франция, Великобритания, САЩ, както и сблъсъкът между техните геостратегически, военни и политически интереси по време на конфликта в Ирак, довели до задълбочаване на европейската интеграция в сигурността и отбраната.

Иракският въпрос, който се вбива като клин в трансатлантическите отношения, маркира през пролетта на 2003 г. една от най-ниските точки в

доверието между европейските партньори. Кризата в Персийския залив отдалечава Германия политически от САЩ, но същевременно я сближава с Франция, която от германска гледна точка е най-важният партньор за задвижване на интеграционния процес в сферата на сигурността. Великобритания играе ролята на медиатор между европейските и трансатлантическите интереси. По този начин, в европейската политика за сигурност, която се задвижва преди всичко от германско-френските инициативи, се очертават про-атлантическите нагласи, чиито проводник се явява Великобритания.

Въпреки множеството трудности и предизвикателства през 2003 г. ЕС постига съществен напредък при провеждането на самостоятелни военни мисии, интегриране на въоръженията и изработване на Стратегия за сигурност. Ако разгледаме тези процеси през призмата на свикания Конвент, който да изготви проект за конституция на Европа, то тежестта на ЕС в международен план значително нараства.

2.7. Разширяване на НАТО и ЕС на Изток

При управлението на правителството на Г. Шрьодер / Й. Фишер политическата карта на Европа се променя. Протичащите през 2004 г. исторически процеси на европейския континент – разширяването на НАТО на Изток на 1 април 2004 г. и на ЕС – на 1 май 2004 г. – преодоляват възникналото след Втората световна война разделение Изток-Запад.

„Отварянето“ на НАТО и ЕС към държавите от Централна и Източна Европа през 2004 г. за пълноправно членство в тях представлява преломна точка в изграждането на европейската архитектура за сигурност. Още от началото на своето управление Г. Шрьодер се стреми да продължи политическия курс на своя предшественик - ориентиране към Европа и развитие на трансатлантическо партньорство. Макар че Германия изпраща Бундесвера за участие в операциите на НАТО на Балканите, с което показва солидарността си със Алианса, то в края на XX век вниманието на

червено-зеленото правителство е насочено повече върху интеграционните процеси в Европа. Паралелно протичащите процеси на разширяване на НАТО и ЕС са шанс за цяла Европа и въпросът как да се подходи отговорно към тях е предизвикателство не само за двете организации, но и за всеки един от техните пълноправни членове.

2.8. Политиката на сигурност и отбрана на Г. Шрьодер през призмата за общественото мнение

В тази част от глава Втора са разгледани нагласите на германското общество по отношение на провежданата политика за сигурност в Европа. В края на XX век три фактора оказват съществено влияние върху формирането на общественото мнение по актуални външнополитически въпроси, вкл. и по проблемите на сигурността и отбраната – трансформацията в системата на международната сигурност и бързо протичащите социално-икономическите процеси в резултат на глобализация; възникване на нови режими за сигурност; преориентиране и реформиране на въоръжените сили в Западна Европа – в т.ч. изработване на нови доктрини за отбрана, намаляване на броя на военнослужещите.

Въз основа на представените данни от социологически изследвания под формата на диаграми е направено сравнение между реакциите на германците от Източна и Западна Германия по въпроси, свързани със сигурността.

Изводи от Глава Втора

1. След края на конфликта Изток-Запад германската политика на сигурност и отбрана запазва някои от своите отличителни черти от епохата на Студената война, а именно: тясното обвързване с ЕС и НАТО, надпартийната „култура на военно въздържане“, особената важност на развитието на двустранните отношения с Франция и САЩ.

2. При управлението на червено-зелената коалиция отслабват международните ангажименти на Германия – от една страна това се дължи на вътрешно-политическата обстановка, която ограничава от концептуална и финансова гледна точка възможностите на Германия за намеса; а от друга – от гледна точка на политиката, провеждана от нейните партньори, на Германия е все по-трудно да изпълнява ангажиментите си в НАТО и ЕС. Промените в международната среда и липсата на материални и финансови ресурси обуславят пасивната политика на правителството на Шрьодер в сферата на сигурността.

3. Войната в Косово през пролетта на 1999 г. дава важен импулс на идеята за самостоятелна европейска политика на сигурност и изпращането на Бундесвера на първата военна мисия след края на Втората световна война. Терористичните удари от 11 септември 2001 г., кампанията на САЩ и нейните съюзници срещу режима на талибаните в Афганистан и Третата война в Персийския залив през пролетта на 2003 г. насочват вниманието върху международния ред и трудностите пред общата европейска външна политика и поведението на САЩ.

4. Правителството на Г. Шрьодер провежда самоуверена външна политика – тя намира израз в готовността да се противопостави открито на САЩ по време на войната в Ирак и да отхвърли желанието на мнозинството от страните-членки на НАТО за военно планиране с цел обезпечаване сигурността на Турция в случай на интервенция. Независимо от тези отличителни черти, Германия не успява да остави своя уникален отпечатък върху политиката за сигурност.

5. Правителството на Г. Шрьодер предприема съществени концептуални промени, особено в отбранителната политика, които се дължат до голяма степен на развитието на процесите на международната сцена и на променените очаквания на партньорите. Също така червено-зелената коалиция засилва концептуалните мерки в сферата на

превенцията на кризи и конфликти, една традиционната сфера на германската политика за сигурност, на която се придава още по-голяма значимост в коалиционните споразумения от 1998 г. и 2002 г.

Глава Трета: Външна политика и политика на сигурност при управлението на Ангела Меркел – 2005-2013 г.

В трета глава на дисертационния труд се проследява и анализира външната политика на Ангела Меркел. Фокусът е насочен към търсене на отговори на следните въпроси: Ще прокара ли правителството на Голямата коалиция нов външнополитически курс в Европа или ще върви по стъпките на своите предшественици? Каква ще бъде ориентацията на ФРГ спрямо Европа особено в контекста на защита на националните си интереси? По какъв начин ще се отразят кризите в Европа върху развитието на ЕПСО?

3.1. Голямата коалиция укрепва ЕПСО

През ноември 2005 г. за втори път в история на Германия се съставя коалиционно правителство между Християн-демократическия съюз/Християн-социалния съюз (ХДС/ХСС) и ГСДП. „Голямата Коалиция“ е изправена пред редица предизвикателства в областта на външната политика и политика на сигурност. Във външнополитически аспект позициите на ГСДП и ХДС/ХСС са силно поляризирани – трансатлантическите отношения са обтегнати вследствие на разногласията по време на кризата в Ирак 2002 – 2003 г.; източноевропейските държави гледат с недоверие на задълбочаването на сътрудничеството между Германия и Франция и по-конкретно на взаимодействието между Г. Шрьодер и френския президент Жак Ширак. Поради тази причина правителството на Голямата коалиция трябва да върне обратно Германия към провеждане на традиционния и успешен политически курс за намиране на баланс в отношенията със своите партньори в НАТО и ЕС.

Това е наложително, особено след като Европа изпада в дълбока криза на доверието и на идентичността след отхвърлянето на европейска конституция във Франция и Холандия и възлага големи очаквания на интеграционната сила на Германия в рамките на нейното председателство на Съвета на ЕС през 2007 г.

Като председател на Съвета на ЕС през първата половина на 2007 г. и благодарение на стратегически и дипломатически умения на Ангела Меркел, Германия дава нови импулси на развитието на европейската външна политика и политика за сигурност и поема ролята на лидер.

3.2. Сигурност след институционалната криза

Въпреки че по време на председателство на Съвета на ЕС Германия не предлага нови инициативи и стратегии за развитие на ОВППС и ЕПСО, а насочва вниманието си главно към преодоляване на институционалната криза, която го „парализира“, в тази част от глава Трета е разгледано решението за създаване на щаб квартира за цивилни мисии, която да бъде част от Оперативния център на ЕС (*European Union Operation Center*). Това е важна стъпка към оптимизиране на цивилното измерение на ЕПСО. Германия се занимава активно и с предложението на „Тройката“ държави, които ще бъдат председатели на ЕС през следващите 18 месеца, да бъде преработена концепцията на ЕС за бърза реакция при военни кризи.

3.3. Лидерски решения по време на криза

В момент, в който изглежда, че ЕС е в състояние да функционира нормално благодарение на успешното германско председателство, Общността се изправя пред първото по рода си изпитание, което застрашава целостта и по-нататъшното ѝ съществуване – световната финансова криза. В условията на финансова криза въведените от Голямата коалиция мерки се оказват ефективни, въпреки че са насочени към защита на националната икономика. С течение на времето става все по-очевидно, че Ангела Меркел е загрижена повече за гарантирането на работните места

в Германия, отколкото за въздействието на финансовата криза върху ЕС. От есента на 2008 г. на европейско и международно равнище се провеждат редица срещи в търсене на изход от кризата, по време на които А. Меркел е остро критикувана заради нерешителността и нежеланието ѝ да поеме инициатива за съживяването на световната икономика. Ангела Меркел, считана доскоро за една от най-влиятелните жени в света, се превръща в “Madame No”. Заради несклонността на канцлера и финансовия министър Пеер Щайнбрюк да инвестират германски финансови средства в европейската конюнктурна програма и да приемат създаването на „спасителен чадър“ за европейските банки, Германия пропуска възможността да играе водеща роля в процеса на финансова стабилизация на Европа.

В периода 2009-2013 г. темата за преодоляване на валутната криза в ЕС е във фокуса на европейската политика на коалиционното правителство на ХДС/ХСС и Свободно демократическата партия. Валутната криза бележи началото на нов етап не само в европейската интеграция, но и в европейската политика на Германия. От една страна, кризата поставя под въпрос съществуването на европейския валутен съюз под тази му форма, а от друга – държавни и правителствените ръководители на ЕС за първи път се сблъскват с вероятността за провал на икономическия проект или разпадане на еврозоната. Като водеща европейска икономика Германия отговоря на разрастващата се валутна криза чрез задълбочаване на политическата интеграция в ЕС. Тя допринася не само за по-нататъшното развитие на паричния съюз, но и повлиява със своите парадигми за стабилност. Европейската дългова криза става предпоставка за създаването на нови по-строги правила за еврозоната и за по-тясната интеграция на съюза чрез въвеждането на единния банков надзор. В резултат на това целостта на еврозоната като цяло е запазена и вътрешният пазар продължава да бъде силен.

3.4 Между прагматизъм и пасивност - ОПСО при управлението на черно-жълтата коалиция

В тази част на главата е направен анализ на политиката на правителството на ХДС/ХСС и СвДП и са очертани причините за по-слабата роля на Германия при развитието на европейската архитектура за сигурност. Прагматичният външнополитически курс на А. Меркел, както и влиянието на финансовата и икономическа криза върху ЕС не позволяват на ФРГ да се превърне в онзи „катализатор“ на европейска интеграция, каквато е била при управлението на Хелмут Кол и Г. Шрьодер в края на ХХ и началото на ХХІ век. Федералното правителство подкрепя институционалната интеграция в сферата на ОВППС, но по отношение развитието на военните способности и интеграцията на европейските въоръжени сили е доста по-пасивно – най-вероятно заради неяснотата какви конкретни цели се преследват с ОВППС и по какъв начин те трябва да бъдат постигнати.

Предложените от Германия различни инициативи, включително „Обединяване&Споделяне“ („*Pooling&Sharing*“) и предвиденият в Лисабонския договор механизъм за Постоянно структурирано сътрудничество в отбраната (PESCO), не дават тласък на общата политика за сигурност и отбрана. В дългосрочен план успехът на „*Pooling&Sharing*“ ще зависи от това до колко отделните европейски държави ще подхождат сериозно към оценяването на националните способности и до колко след това ще съумеят да координират произтичащите процеси на и взаимодействие. Концепцията не би следвало да се превръща в опит на отделни държави да се откажат от военни способности, изискващи значителни финансови средства и човешки ресурси, надявайки се, че ще намерят държава-партньор, която да е склонна да им предостави своите способности.

3.5 Кризата Либия – тест за Германия и ЕПСО

В пета част на главата се изследват и анализират интересите, позициите и противоречията между Германия, Франция и Великобритания по време на кризата в Либия. През 2011 г. кризата в Либия се превръща в реален тест за Европейския съюз и неговата обща политика за сигурност и отбрана. Очакванията за единно европейско управление на кризата са високи, но за пореден път колебанията и различните позиции на страните-членки на ЕС оказват негативно влияние върху външнополитическите способности на Съюза да действа ефективно като глобален актьор.

Въпреки новите положения, залегнали в Лисабонския договор и натрупания през последните 10 години опит при управлението на кризи, то продължава да съществува същият проблем, познат от войните в Югославия през 90-те години на XX век, а именно: от военна гледна точка ЕС не желае да се намеси активно в решаването на конфликти, като по този начин не осигурява необходима и достатъчна „сигурност“ за всички свои членове. Кризата в Либия показва, че намаляващите разходи за отбрана и нарастващата конкуренция сред европейските държави не представляват устойчив подход за глобалните амбиции на Европа. Реакциите на САЩ след операцията на НАТО в Либия и новата стратегия за отбрана, представена от американския президент Барак Обама и държавния секретар по отбрана Лион Панета през януари 2012 г., потвърждават, че Америка постепенно се отдръпва от проблемите на Европа и се преориентира към азиатско-тихоокеанския регион. Евентуалният недостиг на конвенционални и тактически ядрени оръжия би подтикнал европейските лидери да предприемат безпрецедентни стъпки в сферата на отбраната.

Изводи от Глава Трета

Анализът и систематизирането на външната политика на Германия при управлението на двете коалиционни правителства на Ангела Меркел в периода 2005-2013 г. налагат следните изводи:

1. В периода 2005-2013 г. германската външна политика се променя. Коалиционно правителство на ХДС/ХСС и СвДП действа по-самостоятелно и отчасти едностранно. При това то е ориентирано към осъществяване и защита на националните интереси, дори и когато те не са в съответствие с европейските интереси. Доказателство за това е нежеланието на Германия да поеме лидерска отговорност през първите две години на дълговата криза в евро-зоната (2009-2010 г.), каквато се очакваше от нея като най-голямата и силна икономика в ЕС.

2. Германия действа като балансиращ фактор в Европа, с което допринася за съживяване на европейския проект – в контекста на обтегнатите трансатлантически отношения вследствие на разногласията по време на войната в Ирак и отхвърлянето на европейска конституция след референдумите във Франция и Холандия Германия поема водеща роля на континента за преодоляване на кризата, която го парализира.

3. Запазва се тенденция за увеличаване на рисковете пред сигурността – това предопределя необходимостта от намиране на общ европейски подход за справяне с кризите, включително чрез актуализиране и разработване на нови стратегически документи на ЕС и НАТО и чрез развитие на единни европейски отбранителни способности.

4. Германия трябва да промени своя стил на управление и да поема по-активна роля в сферата на европейската и трансатлантическа сигурност и отбрана. При това на преден план не трябва да стоят военните аспекти, а съживяването на цивилното измерение – т.е. гарантиране на сигурността чрез създаване на механизми за превенция на кризи и постигане на баланс на интересите. В противен случай, Германия ще

трябва отново да обвърже своята политика с мултилатерализма, където ще бъде заета със сформирването на коалиции, както и да взема под внимание интересите на малките и средните страни-членки на ЕС. Германия все още не е готова да поеме ролята на хегемон – това ясно проличава през последните години чрез колебливото ѝ поведение.

Глава Четвърта: Съвременни рискове и предизвикателства пред европейската сигурност

В глава Четвърта са разгледани и анализирани новите рискове и предизвикателства пред Германия и ЕС в променящата се международна обстановка. Вниманието е насочено към неочакваната миграционна криза, породена от огромната бежанска вълна към Стария континент вследствие на военните конфликти в Близкия изток и Северна Африка, както и към решението на Великобритания да напусне ЕС. Те са разгледани в контекста на европейската политика за сигурност. ЕС се оказва изправен пред предизвикателства, произтичащи от липсата на единен европейски подход и търсене на солидарно решение на проблема. Противно на очакванията, че външните изпитания ще направят Съюза по-сплотен, то той се оказва разединен повече от всякога. Изправен пред дилемата да приеме бежанците или да затвори границите си за тях и в опита си да намери необходимия баланс между основополагащи хуманитарни принципи на международното право и съхраняване на вътрешната стабилност и национална сигурност на държавите, ЕС за дълго време изпадна в състояние на безизходица, ненамирайки полезен ход.

Дебатът за бъдещото на Европейския съюз набира все по-голям обществен отзвук и интерес след историческото решение на Великобритания да напусне ЕС, взето след проведения на 23 юни 2016 г. референдум. Брекзит разтърсва дълбоко Общността и поставя началото на

нова епоха в нейното развитие. Германия и Франция, които са в основата на европейската интеграция през 90-те години на XX век, трябва да поемат нова роля в сферата на сигурността и отбраната и да се опитат да спрат ерозията в ЕС. От Германия се очаква да даде нов тласък на политиката за сигурност и отбрана, за да бъде възродена идеята за европейски отбранителен съюз.

4.1. Бежанската криза в ЕС и приносът на Германия за спасяване на Шенгенското пространство

Процесите на дестабилизация в Близкия изток, Афганистан, Северна, Източна и Централна Африка (като например терористичната активност, етно-религиозните конфликти, влошаващата се социално икономическа среда), липсата на ясни перспективи за разрешаване на конфликтите, както и за възстановяване на държавността и сигурността довеждат до най-значимия след двете световни войни поток на икономически мигранти и търсеци особена закрила лица към Европа. Миграцията се превърна в задълбочаващ се проблем за демократичните общества и икономиките на транзитните и приемащите държави. Инфилтрирането в миграционните потоци на лица, съпричастни към терористични структури, генерира рисковете пред сигурността и стабилността в европейските държави.

Бежанската криза се превърна и в най-голямото изпитание в 10-годишното политическо лидерство на А. Меркел, защото съчетава в себе си много елементи – национални и международни; желани и постижими, финансови въпроси и затаени чувства. За първи път при управлението на А. Меркел Германия трябва да поеме една съвсем необичайна роля и да се справи с проблем, който има дълбок ефект върху обществото. За разлика от икономическата и финансова криза в еврозоната, когато А. Меркел може да предусети нейното развитие и смело да гарантира сигурността на спестяванията на всички германци, базирайки се на доброто икономическо състояние на страната, то по отношение на наплива на бежанците, третият

кабинет на А. Меркел трябва да намери решение, за да се гарантират националната и европейската сигурност и стабилност.

4.2. Брекзит

В тази част се анализира процесът на изграждане на европейската архитектура за сигурност след решението на Великобритания да напусне ЕС. Направен е анализ на основните документи на ЕС – Стратегически преглед от 2015 г., Глобалната стратегия на ЕС, Европейския план за действие в областта на отбраната, представен на 30 ноември 2016 г. от Европейската комисия – чрез които се очертават новите тенденции за развитие на общата политика за сигурност и отбрана.

4.3. Възможни сценарии за развитие на ОПСО след Брекзит

Въпросът за напускането на Великобритания на ЕС е разгледан през призмата на перспективите за развитие на партньорските отношения между Великобритания и страните-членки на ЕС. Степента на бъдещото взаимодействие между тях ще зависи от това доколко сътрудничеството ще допринесе за способностите на ЕС да постигне своите по-широки цели в сферата на сигурността и отбраната. През март 2017 г. Европейската комисия представя Бяла книга за бъдещето на Европа, а през юни 2017 г. Документ за размисъл относно бъдещето на европейската отбрана (*Reflection Paper on the Future of European Defence*). В него се очертават основните тенденции и предизвикателства, които ще определят бъдещето на сигурността и отбраната, и на тази основа са очертани три различни сценария за преминаване към съюз за сигурност и отбрана.

Изводи от глава Четвърта

1. На фона на динамичната среда за сигурност, новите предизвикателства и кризата, в която се намира ЕС, сигурността и отбраната формират европейския дневен ред. Европейските лидери умело успяват да ги използват, за да съживят европейския проект, но и за да

покажат на своите граждани, че могат да противодействат адекватно на заплахите, които се генерират от международния тероризъм и нестабилните региони, съседни на ЕС.

2. Резултатите от проведения през юни 2016 г. референдум във Великобритания за напускане на ЕС изостри допълнително кризата в Общността, но същевременно отвори ново политическо пространство за постигане на напредък по политически теми, по които тя често подхождаше неентузиазно или пък открито се противопоставяше.

3. През последните години Германия изиграва водеща и доминираща роля в ЕС по значими политически теми. Това се дължи не само на способността ѝ да прокарва умело идеите си и да отстоява позициите си сред останалите страни-членки на Съюза, но и на факта, че никоя от тях не желае или не може да поеме ролята на лидер. Активната ѝ външнополитическа роля ясно се откроява в периода на европейската финансова и дългова криза, проблема с бежанците и решението на Великобритания да напусне ЕС.

III. Заключение

Обединена Германия влияе значително върху изграждането на европейската архитектура за сигурност и играе активна роля за справяне с новите рискове и предизвикателства пред стабилността в Европа.

Със смяната на поколенията в германската външна политика – между Хелмут Кол и Герхард Шрьодер – настъпва трансформация в разбиранията на германските политици за ролята на страната им в Европа. В периода 1990-1998 г. характерна черта на германската външна политика е мултилатеризмът.

С про-активната си външна политика ФРГ се доказва като надежден съюзник, който е способен да поема външнополитическа отговорност и да допринася за изграждането на европейските институции, вкл. и в сферата на сигурността и отбраната.

В края на 90-те години на XX век приносят на ФРГ към развитието на европейската политика за сигурност и отбрана е значителен. Той се дължи на външнополитическите приоритети за по-тясно обвързване на европейските политики на сигурност, както и на конфликта в Косово.

Благодарение на силната германска икономика Ангела Меркел оставя на своите наследници една подготвена Германия, способна:

- да реагира на финансови катаклизми (например държавната дългова криза в евро-зоната)
- да се справи с миграционния натиск (отделят се значителен финансов ресурс за интеграцията на бежанците)
- да преодолее дефицитите в архитектурата на сигурност в Европейския съюз.

IV. Научни и научноприложни приноси

Научни приноси

1. Обогатено е знанието за взаимоотношенията между обединена Германия и водещите евроатлантически съюзници – Франция, Великобритания и САЩ – при изграждането на европейската архитектура за сигурност чрез детайлен анализ на разнообразен документален материал от Германия, неизползван досега в българската научна литература.

2. Разкрити са основните предизвикателства при изграждането на европейската архитектура за сигурност и приносът на Германия.

3. Проследена и анализирана е трансформацията във външната политика и политика на сигурност на Германия в периода 1990 – 2017 г. в контекста на формирането на европейската архитектура за сигурност и нарастващия ангажимент на Германия в международните организации.

Научноприложни приноси

1. Разкриването и анализирането на външната политика на обединена Германия при управлението на трима канцлери спомагат да се разберат по-добре процесите и тенденциите, протичащи в сферата на европейската сигурност.

2. Потребители на получените научни и приложни резултати могат да бъдат публични и частни субекти: органи на държавно управление от законодателната и изпълнителна власт, държавни служители и експерти, които се нуждаят от задълбочени познания по въпросите на международните отношения, политиката на сигурност и отбрана на ЕС.

3. Научното изследване може да намери приложение и при обучение на експерти, работещи в областта на европейската дипломация.

В контекста на динамичната среда за сигурност **практическата значимост** на настоящия дисертационен труд може да бъде проследена на две нива.

Първото ниво е свързано с изследване на трансформацията на германската външна политика и политика на сигурност и нарастващата ѝ роля в ЕС. С про-активното си поведение ФРГ работи целенасочено за осъществяване на институционални промени в сферата на сигурността и отбраната, с което допринася за израждането на европейската архитектура за сигурност.

Преодоляването на нови геополитически предизвикателства и асиметричните заплахи пред сигурността – международния тероризъм и неговото финансиране, нелегалната миграция, кибер-атаките - ще изискват безпрецедентни равнища на международно сътрудничество.

Второ ниво – следва да се отчете също, че заеманите от държави с ранга на Германия международни политически позиции неминуемо влияят върху последствията за малки и средни страни (каквато е и България) в евроатлантическата общност. В част от случаите, няколко такива държави могат дори да бъдат разглеждани не като отделни суверени, а като обособен географски регион – например Западни Балкани, Прибалтика и други.

Задълбоченото изследване на международните отношения в Европа през последните три десетилетия дава добра отправна точка за разбиране на заеманата от България геостратегическа позиция като член на ЕС и НАТО, така и като непосредствен партньор на Германия в много сфери. Резултатите от настоящата дисертация могат да се използват при аргументиране на становища, заявени от българските институции, в ситуации, изискващи подкрепа за някой от лидерите в Европа или за запазване на неутралитет.

V. Научни публикации, свързани с дисертационния труд

1. Караджова, Фани. Европейската политика за сигурност и отбрана при първия кабинет на Герхард Шрьодер – двойственост или липса на стратегия. Сп. Военен журнал, брой 3/2016 г., стр. 29-36
2. Караджова, Фани. Общата политика за сигурност и отбрана на Европейския съюз – преди и след Брекзит. Сп. Военен журнал, брой 1-2/ 2019 г.
3. Караджова, Фани. Мястото на Германия в новата европейска геополитика след Брекзит. Сп. Геополитика – брой 4/2019 г.

Освен научните публикации, по темата на дисертационния труд е изнесен доклад „Бежанската криза в Европа и дилемите пред германската политика за сигурност“, в рамките на Международна научна конференция, организирана от СУ „Св. Климент Охридски“ и Софийския форум за култура и научна дипломация на 25-26 ноември 2016 г. в София.